

Geçmişten Gelen Kötü Bir Miras: Modern Kölelik*

M. Engin SANAL¹

¹Prof. Dr. Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, menginsanal@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6607-2723

Özet: Kölelik, çoğumuz tarafından geçmişte kalmış, tarihi bir kavram olarak algılsa da aslında günümüzde de karşılaştığımız ve modern kölelik olarak tanımladığımız güncel bir olgudur. Günümüzde insanlığın kaydedtiği sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmeler sonucunda, toplumsal normların her ne kadar köleliği imkânsız hale getirdiği düşünülse de kölelik farklı boyutlarda devam etmektedir. Günümüzde kölelik, köleliğin yasal ve meşru olduğu köleci toplum düzeninde olduğu gibi aleni bir şekilde yapılmaya da küresel bağlamda farklı toplumlarda, farklı şekillerde varlığını, azımsanmayacak sayı ve oranlarda devam ettirmektedir. Modern kölelik kavramı, iki temel boyuttan oluşmaktadır. Bunlar, zorla çalıştırma ve zorla evlendirmedir. Zorla evlendirme boyutuyla modern kölelik, kadınları daha fazla olumsuz yönde etkilemektedir. ILO ve Walk Free Foundation tarafından 2022 yılında yayınlanan bir araştırma sonucuna göre, dünyada erkek nüfusunun binde 5,8'i modern köle iken; kadınlarda bu oran binde 6,9'a yükselmektedir. Ayrıca, ILO ve Walk Free Foundation tarafından beş yıl arayla yapılan iki çalışmanın sonucuna göre, 2021 yılı itibarıyla modern köle olan yetişkinlerin yanında çocuk modern kölelerin oranı da benzer bir eğilim göstererek yüzde 25'ten, yüzde 32'ye yükselmiştir. Bu durum, modern köleliği insanlığın çözmesi gereken önemli bir küresel sorun olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Modern köleliğin önlenmesi için sadece yasal düzenlemelerin yeterli olmadığını tarih kanıtlamıştır. Bu nedenle yasal düzenlemelerin yanında öncelikli olarak modern köleliğin boyutlarının ve nedenlerinin doğru belirlenmesi ve modern kölelikten çıkar sağlayanlar da dahil toplumun tüm kesimlerinin katıldığı, çok boyutlu bir mücadelenin verilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kölelik, Modern Kölelik, Uluslararası Çalışma Örgütü

A Bad Legacy from the Past: Modern Slavery

Abstract: Although slavery is perceived by most of us as a historical concept from the past, it is actually a contemporary phenomenon that we encounter today and we define it as modern slavery. Today, as a result of the social, economic and political developments of humanity, slavery continues in different dimensions, even though social norms are thought to have made slavery impossible. Today, although slavery is not practiced openly as it was in the slavish social order where slavery was legal and legitimate, it continues to exist in different societies in different ways in a global context, in significant numbers and proportions. The concept of modern slavery consists of two main dimensions. These are forced labor and forced marriage. With its forced marriage dimension, modern slavery affects women more negatively. According to a study published by the ILO and the Walk Free Foundation in 2022, 5.8 per thousand of the world's male population are modern slaves, while this rate rises to 6.9 per thousand for women. Furthermore, according to the results of two studies conducted by the ILO and the Walk Free Foundation five years apart, by 2021, the proportion of child modern slaves in addition to adults who are modern slaves has shown a similar trend, rising from 25 percent to 32 percent. This makes modern slavery an important global problem that humanity needs to solve.

History has proven that legal regulations alone are not enough to prevent modern slavery. For this reason, in addition to legal regulations, it is necessary to determine the dimensions and causes of modern slavery correctly and to wage a multi-dimensional struggle with the participation of all segments of society, including those who benefit from modern slavery.

Keywords: Slavery, Modern Slavery, International Labor Organization

1. GİRİŞ

Kölelik günümüzde geçmişten kalan kötü bir miras olarak varlığını devam ettirmektedir. Kadim uygarlıklardan beri kölelik, insanlık açısından önem taşımış ve çalışmanın alt sınıflara özgü olarak kabul edildiği dönemlerde, üretim sürecinin lokomotifidir. Bu nedenle, günümüz değerleri ile kabul edilemez gibi görünse de sorgulanmamış köleler tarafından bile meşru görülmüştür. Köleler bu

dönemde bir mal olarak kabul edilmiş ve insan ile hayvan arası bir varlık olarak görülmüştür. Köleleri korumaya yönelik çok sınırlı düzenlemeler de onları korumadan çok toplumdaki ve üretim sürecindeki yerlerini korumak için getirilmiştir.

Köleliğin sorgulanıp önlenmeye çalışıldığı ilk ulusal ve uluslararası düzenlemeler on dokuzuncu yüzyıldan itibaren yoğunlaşmış ancak, bu köleliğin dünya üzerinden kaldırılmasında yeterli olmamıştır. Bugün dünyada kölelik, literatürde modern kölelik

* Bu çalışma 15-16 Mart 2025 tarihinde XXIII. Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu İktisat, İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisi sunulan "Günümüzde Köleliğin Devam Eden Hali: Modern Kölelik" başlıklı bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

olarak tanımlanmaktadır. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), Walk Free ve IOM (Birleşmiş Milletler Göçmenlik Dairesi) nin ortaklaşa hazırladıkları Raporu göre günümüzde dünyada yaklaşık elli milyon modern köle bulunmaktadır. Modern köleliğin iki alt temel birleşenini oluşturan zorla çalıştırma ve zorla evlendirme dikkate alındığında kadınlar ve kız çocuklarının erkeklere oranla daha fazla modern köle oldukları görülmektedir. Modern köleliği daha da riskli hale getiren ise sadece yetişkin bireylerin değil, çocukların da modern köleliğe maruz kalmalarıdır. Modern kölelerin, 2016 yılı itibarıyla dörtte birini çocuklar oluştururken (International Labour Organization and Walk Free Foundation, 2017: 5) 2021 yılı itibarıyla bu oran yüzde 32,43'e yükselmiştir ve dünyada çocukların binde 5,2'si modern köledir. Aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi maalesef dünyada modern kölelik, sadece çocuklar için değil; yetişkinler için de bir artış trendindedir. Ayrıca, modern kölelik farklı şekil ve yoğunluklarda, dünyanın her bölgesinde görülmektedir.

Modern köleliğin, küresel bir sorun olması beraberinde bir takım küresel çabaları da getirmiştir. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren başlayan yasal düzenlemeler, günümüze kadar devam etmiştir. Ancak, modern kölelik ve modern köleliğin oluşturduğu sorunlar ve risklerle mücadele edebilmek için sadece ulusal ve uluslararası düzeyde yasal önlemler alınması yeterli değildir. Bu konuda toplumsal bir mücadelenin başlatılmasının yanı sıra soruna ekonomik, sosyal ve siyasal açılarından yaklaşılması gerekmektedir. Bu çalışmada, köleliğin, modern köleliğe dönüşüm süreci, modern kölelik tanımı ve birleşenleri, dünya üzerindeki yaygınlığı, uygulanış biçimleri, farklı yönleri ile alınarak, modern köleliğin nasıl önlenebileceği irdelenmeye çalışılmaktadır.

2. KÖLELİĞİN TARİHÇESİ

Bütün kadim uygarlıkların hukuk sistemleri incelendiğinde, köleliğin hepsinde yer aldığı görülmektedir. Sosyo-ekonomik yapıları çok farklı olan bu uygarlıklarda kölelik, meşru bir kurum olarak ve benzer düzenlemelerle karşımıza çıkmaktadır. Bu benzerlikler, kölelik nedenleri, kölelerin bir mal olarak kabul edilmeleri, hak ehliyetlerinin bulunmaması, insan olmaları sebebiyle fiil ehliyetine kısmen sahip olmaları, cezai sorumluluklarının olması, içinde buldukları topluma göre değişen şartlar altında özgürlüklerine kavuşabilmeleri vb. şeklinde özetlenebilir. Bu haliyle kölelik, ilk çağlardan itibaren başlayarak, orta ve yeniçağda da devam etmiş, yakın çağda ise yasa dışı kabul edilmesine rağmen varlığını sürdürmüştür

(Bozkurt, 1981: 102). Kölelik 19. yüzyıla kadar çok uzun bir süre tartışılmamış, yaygın olarak meşruiyetini korumuştur. Örneğin, Antik Yunan düşüncesinde, köleliğin varlığı sorgulanmazken; sadece köle edinme ve kölelere davranışlardaki adaletsizlikler sorgulanmış, köleliğin doğuştan mı olduğu ya da içine düşülmüş bir durum mu olduğu, Helen - Barbar ayrımı temelinde tartışılmıştır (Bakırezer, 2008: 17).

Eski Yunanlıların *doulos*, Romalıların ise *servus* diye adlandırdıkları, kökeni tarih öncesi dönemlere kadar giden köleler, antik uygarlıklara, günümüzün makineleri kadar katkı sağlamışlardır. En genel anlamda bireyin tamamen başkasının çıkarı için çalışması olarak tanımlayabileceğimiz kölelik, diğer kavimlerin köle olarak yaratıldıklarını kabul eden Romalılar tarafından dünya üzerinde yaygınlaştırılmıştır (Malay, 2010: 11). Roma İmparatorluğu'nda çok sayıda iş plebler, yabancılar, köleler veya özgür işçiler tarafından yapılmaktaydı. Bu işler arasında, Juvenalis'in ressamlık, hamamcılık, falcılık, ip cambazlığı ile aynı kategoride ele aldığı doktorluk, öğretmenlik kadar, arabacılık, oyunculuk, gladyatörlük ve memurluk da bulunmaktaydı. Hatta dükkân işletmeciliği, kâtiplik, banka memurluğu da yapmışlar ve bazıları daha yüksek görevlere de getirilmişlerdir. Ancak, bina ve gemi yapımı, tarım ve maden işçiliği, madeni eşya yapımı, çömlekçilik, dokumacılık vb. endüstrilerde köleler başat kas gücü olarak yer almışlardır. (Heaton, 2005: 58).

Roma İmparatorluğu'nda köleci toplum düzeni olarak tanımlanan ve bilinen eski toplum düzeni olan bu dönemde üretim, verimliliğin düşük olması ve üretim araçlarının değerlendirilmesi sonucu köle emeğinin maliyetli hale gelmesine rağmen büyük oranda köleler aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Toplumsal yapının, hür bireylerden oluşan ve siyaset, sanat, bilim vb. alanlarda faaliyet gösteren vatandaşlar ile bir mal konumunda olan ve sahibi tarafından alınıp satılabilen kölelerden oluştuğu bu dönemde, çalışmak vatandaşlar için aşağılanmakla eş değerdirdi.

Daha sonra, feodal toplumsal düzen içinde, kırsal alanda senyörlere ait malikanelerde gerçekleştirilen tarımsal üretimde yer alan serfler ise hiçbir zaman köleci toplum düzenindeki kölelerin statüsünde olmamışlardır. Toprağa bağlı yarı köle olan serfler, toprağın sahibi değişse bile, kendilerine işlemleri için verilen mansusa bağlı kalarak üretimlerini sürdürmeye devam etmek zorundaydılar. Kendi istekleri ile mansusu bırakmaları veya malikanedan ayrılmaya başka bir senyörün yanında çalışmayı tercih etme hakları da bulunmamaktaydı. Ayrıca, ait oldukları malikenede, senyöre ait tarlaların (rezerv)

ekilmesi, sürülmesi, hasat edilmesi, ürünlerin istif edilmesi yanında malikaneye ait yapım, tamirat, yakacak temini vb. işleri de bir karşılığı olmaksızın (angarya) yapmak zorundaydılar.

Ancak, zamanın hukuk sistemine göre köle değillerdi ve günümüzdeki kapsamından farklı olmak üzere, evlenme, velayet, miras gibi hakları bazı sınırlılıklar dahilinde bulunmaktaydı.

Yeniçağa gelindiğinde kölelik, Amerika'nın sömürgeciliğine, Avrupa koloni sistemlerinin de eklenmesi ile farklı bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde kölelik, çoğunluğunu Afrikalı siyahilerin oluşturduğu deniz aşırı ticaretin önemli öznelerinden biri haline geldi. Köle ticaretini izine bağlayan Asiento Anlaşması (1517) ile ekonomik çıkarlar doğrultusunda köle ticareti yaygınlaştı. Örneğin, deniz yoluyla, 1618 – 1786 yılları arasında yaklaşık 2,13 milyon siyahi, Amerika'ya taşındı. Amerika'da köle ticareti özellikle güney eyaletlerinde, iç savaşın başladığı 1865 yılına kadar artan oranda devam etti (Parlatır, 1983: 805-806).

Köleliğin ve insan ticaretinin önlenmesine yönelik ilk uluslararası girişim ise 1815 tarihli Viyana Kongresi Nihâi Senedine eklenen "Köle Ticaretinin Yasaklanmasına İlişkin Bildiri" olarak kabul edilmektedir. Daha sonra yirminci yüzyılın ortalarına kadar yaklaşık 300 adet ikili veya çok taraflı antlaşmalar kabul edilmiş olsa da köleliğin ortadan kaldırılması konusunda kesin bir sonuç elde edilememiştir (Bal, 2019: 59). Tarihsel süreçte özellikle on dokuzuncu yüzyılda, köleliğin önlenmesine yönelik düzenlemelerden bazılarını örnek olarak, Amerika'da 1776 yılında kabul edilen, köleliğin kaldırılmasına yönelik açık bir düzenleme olmamasına rağmen bütün insanların eşit, özgür ve bağımsız olduklarını kabul eden "Virginia Haklar Bildirgesi" benzer şekilde Fransa'da köleliği, 1794 tarihli bir kararnameye kadar açıkla yasaklamamasına rağmen insanların eşit, özgür ve bağımsız doğduklarını kabul eden "Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi" 1807 yılında İngiltere'de köle ticaretinin yasal olarak yasaklanması, 1885 yılında on beş devletin imzaladığı Berlin Genel Antlaşması ile Hint Okyanusu yoluyla Afrikalı köle ticaretinin yasaklanması ve 1890 yılında gerçekleşen Brüksel Konferansı Genel Antlaşması ile Afrikalı köle ticareti yasağının kurumsallaştırılması verilebilir (Karaaslan, 2022: 65-67).

Kölelikle uluslararası mücadele konusunda, yirminci yüzyıla gelindiğinde ise 1926 yılında Cenevre'de kabul edilen "Köleliğe Karşı Sözleşme" 1948 yılında kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" 1950 yılında kabul edilen "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" 1956 yılında kabul edilen "Birleşmiş

Milletler Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme" ve 1966 yılında kabul edilen "Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi" örnek olarak verilebilir. Ayrıca, ILO tarafından 1930 yılında kabul edilen 29 sayılı temel ILO sözleşmelerinden biri olan "Zorla Çalıştırma Sözleşmesi" askerlik, mahkumların belirli şartlar altında çalıştırılması ve savaş, yangın, deprem gibi olağanüstü haller dışında zorla çalıştırmanın her türünü yasaklamıştır. Daha sonra 1957 yılında kabul edilen ve temel ILO sözleşmelerinden biri olan 105 sayılı "Zorla Çalıştırmanın Kaldırılması Sözleşmesi" ile zorla ya da zorunlu çalıştırmanın herhangi bir biçiminin siyasal zorlama ve eğitime, siyasal ya da ideolojik görüşlerin açıklanması nedeniyle cezalandırma, işgücünü harekete geçirme, çalışma disiplinini sağlama, ayrımcılık ve grevi katılanları cezalandırma aracı olarak kullanılmasını yasaklamaktadır. Bu sözleşme bir yönüyle İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında yaygınlaşan devlet tarafından dayatılan zorla çalıştırmayı da yasaklamaktadır. Bunlara ilaveten temel ILO sözleşmeleri arasında yer alan 1973 yılında kabul edilen 138 sayılı "Asgari Yaş Sözleşmesi" ve 1999 yılında kabul edilen 182 sayılı "Çocuk İşçiliğinin En kötü Biçimleri Sözleşmesi" ile küçük yaştaki çocukların çalıştırılması ve sömürülmesi önlenmeye çalışılmıştır.

Son olarak yirmi birinci yüzyıla gelindiğinde, 2000 tarihli Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (Palermo Protokolü) ve 2005 tarihli Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi (Bal, 2019: 67) ile mücadelenin devam ettiği görülmektedir. Ancak, bunca ulusal ve uluslararası düzenlemeye rağmen günümüzde kölelik, Roma İmparatorluğu döneminde en üst seviyesine ulaşan, köleci toplum düzenindeki katılığına ve yaygınlığına sahip olmamakla birlikte; farklı şekillerde ve yoğunlukta varlığını hala modern kölelik olarak devam ettirmektedir.

3. MODERN KÖLELİĞE KAVRAMSAL YAKLAŞIM

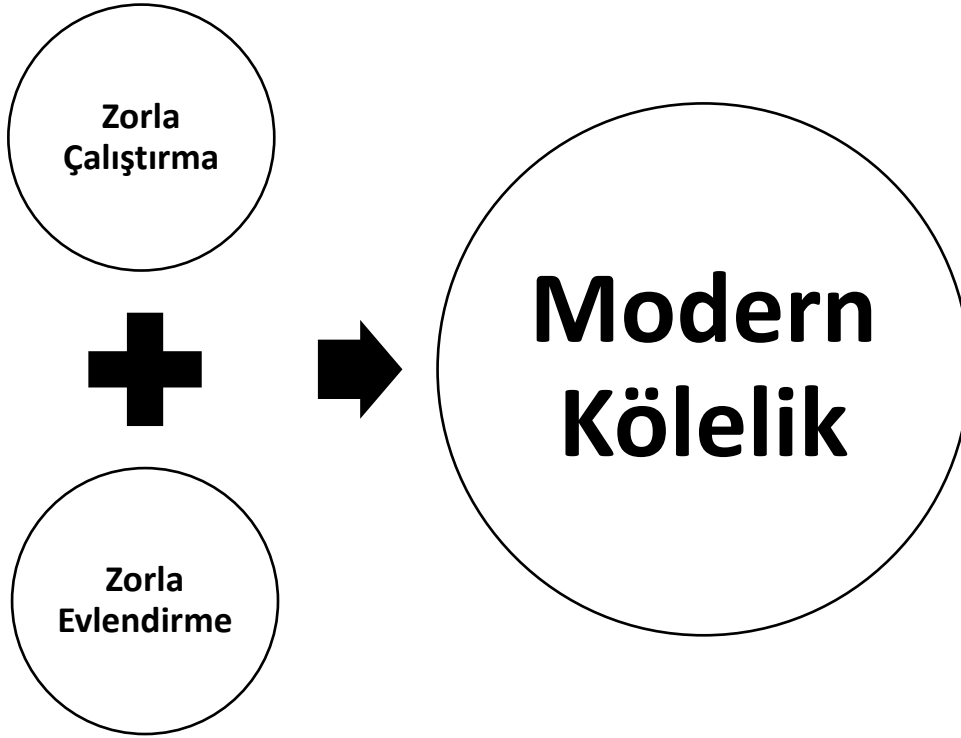
Bu bölümde, modern kölelik kavramı zorla çalıştırma ve zorla evlendirme alt birleşenleri çerçevesinde ele alınıp açıklanacaktır. Daha sonra dünyada modern köleliğin yaygınlığı, coğrafi dağılım ile yaş ve cinsiyet temelli olarak incelenip, farklı modern kölelik uygulamaları belirtilecektir. Son olarak da modern köleliğin önlenmesine için alınması gereken önlemler irdelenecektir.

3.1. Modern Köleliğin Tanımı ve Alt Birleşenleri

ILO'ya göre modern kölelik, zorla çalıştırma ve zorla evlendirme temel birleşenlerinden oluşup; tehditler, şiddet, zorlama, aldatma veya gücün kötüye kullanılması nedeniyle, bir kişinin reddedemeyeceği veya terk edemeyeceği sömürü durumlarını ifade eder.

Modern köleliğin hukuki parametrelerine ilişkin 2012 tarihli Bellagio-Harvard Kılavuz İlkeleri ise çeşitli yasal unsurları hem mülkiyet hakkı ve mülkiyet hakkına bağlı yetkiler hem de sahip olma kavramı açısından bir araya getirir. Bu unsurlara, köleliğin temelleri olarak odaklanarak, kölelik mağdurları için kontrol ve temsil yetkisi eksikliği

Şekil 1. Modern Köleliğin Temel Birleşenleri

Modern köleliğin alt birleşenlerinden biri olan zorla çalıştırma, farklı uygulama biçimleriyle dünyada modern köleliğin en yaygın görülen alt birleşenlerinden birini oluşturmaktadır. Zorla çalıştırma, büyük oranda bireysel veya kolektif olarak özel kişi veya organizasyonlar tarafından gerçekleştirilmektedir. En genel anlamda bireylerin rızası dışında yasal ya da yasal olmayan işlerde çalıştırılmalarını ifade etmektedir. Bu çalıştırmanın sınırlılığı çoğu zaman belli olmadığı gibi çalışma sonucu elde edilen gelirden, modern kölenin faydalanıp faydalanamayacağı veya ne oranda faydalanabileceği de açık değildir. Erkeklerin

kavramını vurgular. Burada farklı zorlama biçimleri, bireyler üzerinde güç sağlar ve onların kölelik koşullarından ayrılmalarını engeller. Bireylerin mülkiyeti ve satışı günümüzde örneğin, 2017'de Kuzey Libya'da ticareti yapılan köleler gibi hala gerçekleşirken; mülkiyetle ilişkili diğer faaliyet biçimleri arasında kişilerin devredilmesi, kişilerin kullanılması, bir kişinin kullanımının yönetilmesi, bir kişinin kullanımından kâr elde edilmesi, bir kişinin bir mirasçıya veya halefe devredilmesi ve/veya bir kişinin elden çıkarılması, kötü muamele görmesi veya ihmal edilmesi veya yok edilmesi yer almaktadır (Landman and Silverman, 2019: 277). Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için modern köleliğin alt birleşenleri açısından incelemekte fayda bulunmaktadır.

yanında kadın ve çocukların da mağdur olduğu zorla çalıştırma karşılığında bireyler, elde edilen kazancı adil olmayan bir şekilde, kendilerini zorla çalıştıran kişi veya organizasyonlara vermek zorunda kalabilmektedirler.

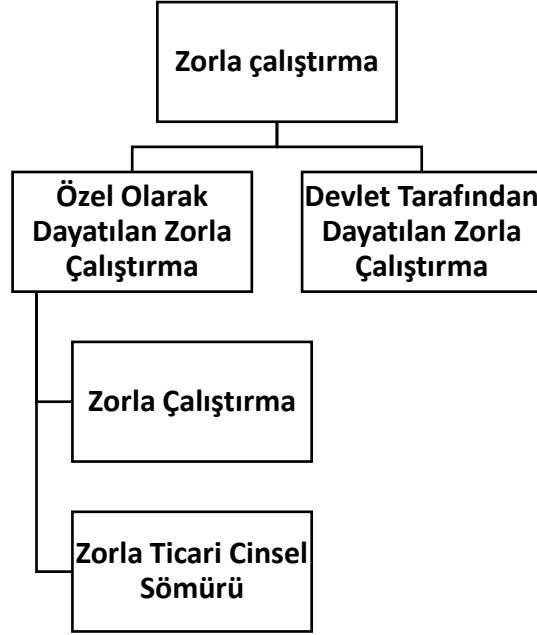
Zorla evlendirme alt birleşeni ise eşlerden biri veya her ikisinin özgür iradesi olmadan ağırlıklı olarak ebeveynleri tarafından evlendirilmelerini ifade etmektedir. Aldatılma veya güç kullanımı, tehdit veya ağır baskı sonucunda fiziksel, duygusal veya mali baskı altında gerçekleşebilmektedir. Daha çok kadınların ve kız çocuklarının karşılaştıkları bir modern kölelik alt birleşeni olarak karşımıza çıksa da

erkekler için de söz konusu olabilmektedir. Zorla evlendirmenin önemli bir boyutunu da erken evlenmeler oluşturmaktadır. Erken evlenme, ergenlik öncesi veya sırasında yapılan evlilikler olarak tanımlanmakta ve zorla evlendirme kapsamında değerlendirilmektedir (Taş, 2020: 1333).

Özellikle küçük yaşta kız çocuklarının zorla evlendirilmeleri, aynı zorla çalıştırmada olduğu gibi

yetişme çağındaki bireylerin fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği gibi bu bireylerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinden faydalabilmelerini de güçleştirmektedir. Ayrıca, zorla evlendirme alt birleşini zamanla zorla çalıştırma birleşenine de evrilebilmekte, zorla evlendirilen kişi bir süre sonra başta ev işleri ve kişisel bakım olmak üzere zorla çalışmak zorunda da kalabilmektedir.

Şekil 2. Zorla Çalıştırmanın Alt Birleşenleri

Zorla çalıştırma, modern köleliğin farklı boyutlarıyla karşımıza çıkan bir alt bileşenidir. Ağırlıklı olarak özel kişi veya organizasyonlar tarafından yapılsa da devlet tarafından dayatılan zorla çalıştırma şekli de mevcuttur. Özellikle otoriter rejimlerde, rejim muhaliflerinin cezalandırılması, ideolojik zorlama, bazı grupların ayrımcılığa maruz bırakılarak cezalandırılması vb. nedenlerle, toplama veya çalışma kampları başta olmak üzere, ağır şartlar altında zorla kamu hizmetinde çalıştırılmaları devlet tarafından dayatılan zorla çalıştırma olarak ifade edilmektedir.

Ancak, zorla çalıştırmanın önemli bir boyutunu özel olarak dayatılan zorla çalıştırma oluşturmaktadır. Devlet tarafından dayatılan zorla çalıştırmada, rastlanmazken özel olarak dayatılan zorla çalıştırma da zorla çalıştırmanın yanında, zorla ticari cinsel sömürü de görülmektedir.

3.2. Dünyada Modern Köleliğe Ait Sayısal Veriler

Küresel tahminlere göre, 2021 yılında, dünyada 49,6 milyon insanın, zorla çalıştırma veya zorla evlendirilme şeklinde modern köle olduğunu kabul edilmektedir. Bu da dünyada yaşayan her bin kişiden 6,4 ünün modern köle olduğu anlamına

gelmektedir. Modern kölelerin on iki milyondan fazlası ise çocuktur. Kadınlar ve kız çocukları ise modern kölelerin yüzde 54'ünü oluşturmaktadır. Asya ve Pasifik bölgesi, modern kölenin sayıca ve Arap ülkeleri ise yaygınlığın en fazla olduğu yerlerdir (ILO, Walk Free and IOM, 2022: 19). Oysa çok değil 2016 yılında, modern köle sayısı 40 milyon olduğu tahmin edilmekteydi. Bu sayının, 25 milyonu zorla çalıştırma, 15 milyonu ise zorla evlendirme şeklinde gerçekleşmekteydi. Bu sayılar, 2016 yılı itibarıyla her bin kişiden 5,4'ünün modern köle olduğu anlamına gelmekteydi. 2016 yılı itibarıyla, modern kölelerin yüzde 71'ini kadınlar ve kız çocukları oluştururken; bu modern kölelerin yüzde 25'ini ise çocuklar oluşturmaktaydı (International Labour Organization and Walk Free Foundation, 2017: 5). Bu veriler göstermektedir ki dünyada modern kölelik bir artış trendi içindedir.

ILO, Walk Free Foundation ve IOM (Uluslararası Göç Örgütü) ne göre, modern köleliğin 2016 yılına göre artış göstermesinin önemli nedenlerinden biri ise Covid-19 salgınının ortaya çıkardığı ekonomik sorunlar ve işsizliktir. Bu gelişmeler özellikle dezavantajlı grupları daha da olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo 1. Dünyada Sayılarla Modern Kölelik (2021)

	Sayı (milyon)	%
TOPLAM	49,6	6,4
Erkek	22,8	5,8
Kadın	26,7	6,9
YAŞ DÖNEMİ		
Yetişkin	37,3	6,9
Çocuk	12,3	5,2
BÖLGE		
Afrika	7	5,2
Kuzey ve Güney Amerika	5,1	5
Arap Ülkeleri	1,7	10,1
Asya ve Pasifik	29,3	6,8
Avrupa ve Orta Asya	6,4	6,9

Kaynak: ILO, Walk Free and IOM, 2022

Tablo 1. incelendiğinde, Dünyada 2021 yılı itibarıyla dünya nüfusunun binde 6,4'üne karşılık gelen toplam 49,6 milyon modern köle olduğu görülmektedir. Sözleşmeli kölelik olarak karşımıza çıkan, başta kayıt dışı ve a tipik istihdam modellerinden desteklenen, emek piyasasında karşılaştığımız modern köleliğin ölçülmesindeki zorluklar düşünüldüğünde, bu sayının üzerinde bir modern köle olabileceğini tahmin etmek hiç de zor olmayacaktır. Tablo1. incelendiğinde, karşımıza çıkan bir diğer detay ise kadınların erkeklere oranla daha fazla sayı ve oranda modern köle olmalarıdır. Bu farklılığın önemli sebeplerinden biri, zorla evlendirme alt birleşeni şeklinde ortaya çıkan modern köleliğin, kadınlarda erkeklere oranla daha fazla görülmesidir. Tablo 3.'de görüldüğü gibi hem sayı hem de oran itibarıyla kadınlar, erkeklerden bir misli fazla zorla evlendirmeye maruz kalmaktadırlar. Bu durum, kadınların erkekle oranla daha fazla sayı ve oranda modern köle olma sonucunu doğurmaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde, modern köleliğin çocuklar arasında da yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Bu yaygınlık, sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyi ile de yakın ilişki içindedir. Ekonomik olarak az gelişmişlik,

kayıt dışılık ve toplumsal kurum ve değerler, bazı bölgelerde ve toplumsal yapılarda, modern köleliği çocuklar açısından da yaygın hale getirebilmektedir. Sayısal verilere göre, Dünyada her dört modern köleden birini çocuklar oluşturmaktadır.

Sayı itibarıyla en fazla modern köle, Asya ve Pasifik bölgesinde yer alırken; oransal olarak ise Arap ülkelerinde en yoğun şekilde görülmektedir. Amerika'daki olumlu gelişmelere rağmen maalesef dünyanın diğer bölgelerindeki olumsuz gelişmeler, modern köleliği hem sayı ve hem de oran boyutuyla artırmaktadır. Walk Free tarafından hazırlanan bir rapora göre, modern köleliğin en fazla yoğunlukta yaşandığı ilk on ülke ise sırasıyla, Kuzey Kore, Eritre, Moritanya, Sudi Arabistan, Türkiye, Tacikistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Rusya, Afganistan ve Kuveyt olarak sıralanmaktadır. Modern köleliğin en az görüldüğü ülkeler ise İsviçre, Norveç, Almanya, Hollanda, İsveç, Danimarka, Belçika, İrlanda, Japonya ve Finlandiya'dır. Ancak, modern kölelik, zenginliği ne olursa olsun her ülkede görülmektedir. Tüm zorla çalıştırmaların yarısından fazlası (yüzde 52) ve tüm zorla evliliklerin dörtte biri üst-orta gelirli veya yüksek gelirli ülkelerde gerçekleştiği de unutulmamalıdır (Walk Free, 2023: 25, 29).

Tablo 2. Dünyada Özel ve Kamu Olarak Dayatılan Zorla Çalıştırma (2021)

	Özel Olarak Dayatılan Zorla Çalıştırma				Devlet Tarafından Dayatılan Zorla Çalıştırma	
	Zorla Çalıştırma		Zorla Ticari Cinsel Sömürü		X1000	‰
	X1000	‰	X1000	‰		
Dünya	17,325	2,2	6,332	0,8	3,920	0,5
Erkek	11,303	2,9	1,403	0,4	3,072	0,8
Kadın	6,022	1,6	4,929	1,3	848	0,2
Yetişkin	16,017	2,9	4,644	0,9	3,603	0,7
Çocuk	1,308	0,6	1,688	0,7	317	0,1

Kaynak: ILO, Walk Free and IOM, 2022

Tablo 2 incelendiğinde, zorla çalıştırmanın, ağırlıklı olarak özel kişi veya organizasyonlar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Özellikle, devlet tarafından dayatılan zorla çalıştırmada, çocukların çok az bir yer tuttuğu dikkat çekerken; çocukların yetişkinlerle benzer oranda zorla ticari cinsel sömürüye maruz kalmaları, zorla evlendirme alt

birleşeni ile birlikte ele alındığında, çocukların dünya genelinde karşılaştıkları olumsuzlukları ve riskleri gözler önüne sermektedir. Konuyu cinsiyet açısından ele aldığımızda ise kadınlar ve kız çocukları birlikte düşünüldüğünde, zorla evlendirme ve zorla ticari cinsel sömürünün ister yetişkin olsun ister çocuk olsun kadınlar açısından erkeklere oranla daha büyük bir sorun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Dünyada Temel Birleşenleri İtibariyle Modern Kölelik (2021)

	Toplam Zorla Çalıştırma		Toplam Zorla Evlendirme		Toplam Modern Köle	
	Sayı (x1000)	‰	Sayı (x1000)	‰	Sayı (x1000)	‰
Dünya	27,577	3,5	21,993	2,8	49,570	6,4
Erkek	15,779	4	7,060	1,8	22,839	5,8
Kadın	11,798	3,1	14,933	3,9	26,731	6,9
Yetişkin	24,263	4,5	13,020	2,4	37,283	6,9
Çocuk	3,314	1,4	8,973	2,8	12,287	5,2

Kaynak: ILO, Walk Free and IOM, 2022

Tablo 3 incelendiğinde ise modern köleliğin alt birleşenleri olan zorla çalıştırma kadar zorla evlendirmenin de yaygın olduğu, kadınların erkeklere göre daha fazla modern köle olduğu ve dolayısıyla da risk altında olduğu, dünyanın geleceği açısından, yetişkinlerle benzer riskleri taşıyan çocukların, modern kölelikten korunmasının ne kadar gerekli olduğu görülmektedir.

3.3. Dünyada Farklı Modern Kölelik Uygulamaları

Modern köleliğin uygulanış biçimi konusunda literatürde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bales'e göre modern kölelik, temelde menkul kölelik, borç esareti ve sözleşmeli kölelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Menkul kölelik, kölenin ilk dönemlerinde olduğu gibi mülkiyete konu oluşturmalarıdır. Üç kere yasaklanmasına rağmen

Moritanya'da ve daha düşük yoğunlukta Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde günümüzde de görülmektedir. En yaygın olan modern kölelik uygulaması ise borç esaretidir. Bireyin borcuna karşılık olarak, sınırları açıkça belli olmayacak şekilde kendini teminat göstermesidir. Sözleşmeli kölelik ise iş (hizmet) sözleşmelerinin çalışanların sömürülmesini gizlemede araçsallaştırılmasını içermektedir. Ayrıca, modern kölelik, menkul kölelik, borç esareti ve sözleşmeli kölelik yanında, vatandaşların devlet tarafından zorla çalıştırılmasını içeren devlet köleliği, kadınların ve çocukların dışarıdan tamamen izole edildikleri yerel esaret ile dini kurumların köleliğin varlığı için kullanmasını içeren dinsel kölelik, insan ticareti vb. şekillerde de karşımıza çıkabilmektedir (Güler, 2015: 32-33).

Ayrıca, kölelik olgusu, çok eski zamanlardan beri var olmakla birlikte; dönüşüme uğramıştır. Bu nedenle zorlama ve sömürü biçimleri arasında eski ve yeni ya da modern ayrımı yapmak faydalı olacaktır. Çünkü, eski istismar biçimleri yenilere dönüşmektedir. Örneğin, Hint alt kıtasındaki bağlı işçilik gibi eski istismar biçimleri, üretim, göç ve işgücü kullanım modellerindeki değişikliklerle birlikte “yeni” istismar biçimlerine dönüşme eğilimindedir. Ancak, bu istismarların birçok gelişmekte olan ülkedeki yaygın tarımsal serflik gibi ne zaman geçmişin devam eden bir mirası olduğunu ve ne zaman güncel yapı ve uygulamalardan kaynaklandığını bilmek önemlidir. Örneğin günümüzde, kendi toplumlarının koruyucu sosyal sermayesinden uzaktaki göçmen işçilerin karşılaştıkları riskler, kadınların göçmen işgücüne katılımındaki büyük artış, “atipik” istihdam biçimlerinin ulusal iş hukukunun kapsamı dışında kalması, nihai işverenin işgücüne karşı sorumluluklarının tam olarak belirlenmesinin zor olabileceği karmaşık alt işverenlik biçimlerinin ortaya çıkması ve bunun bir sonucu olarak, ulusal iş teftiş sistemlerinin dikkatinden kaçan işçi simsarları ve işe alım araçlarının ortaya çıkması gibi yeni ihlaller güncel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Plant, 2014: 2). Örneğin, Birleşik Krallık’da, İçişleri Bakanlığı farklı emek sömürüsü, ev hizmetçiliği, cinsel sömürü ve cezai sömürü biçimlerinde on yedi farklı kategoriden oluşan bir kölelik tipolojisi belirlemiştir. Bu tipolojiye ek olarak, İçişleri Bakanlığı, Ulusal Suç Ajansı tarafından derlenen çeşitli kaynaklardan elde edilen verilere dayanan Çoklu Sistem Tahmini (MSE) yaklaşımını kullanarak, Birleşik Krallık’taki mağdur sayısını 10.000 ila 13.000 arasında tahmin etmiştir. Benzer analizler Hollanda ve New Orleans şehri için de yapılmıştır. Avrupa genelinde Walk Free tahminleri, İzlanda’da 30’un altından, Rusya Federasyonu’nda 500.000’in üzerine kadar değişmektedir. Bu rakamları oluşturan bireyler tipik olarak inşaat, tarım, ev hizmetleri, tırnak barları, kuaförler, uyuşturucu evleri, çiftlikler, araba yıkama yerleri, yetişkin salonları ve hatta popüler turistik yerlerde sokak göstericileri olarak çalışmakta ve günlük kazançlarına çete efendileri ve kontrolörleri tarafından el konulmaktadır. Bu durumların her birinde, köleleştiren, köleleştirme koşulunu sürdüren bir kontrol veya zorlama biçimine sahipken, köle kategorileri çok çeşitli ekonomik sektörler ve pazarlar arasında önemli ölçüde değişmektedir (Landman and Silverman, 2019: 277,278).

Bu genel uygulamalar dışında, yerel bazı uygulamalar da görülmektedir. Haiti’de görülen restavek uygulaması buna örnek olarak verilebilir. Restavek, Haiti’de yoğun olarak görülen bir çocuk

köleliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Haiti’de her on beş çocuktan biri; bir başka ifade ile yaklaşık 300 bin çocuk, restavek olarak yaşamını sürdürmektedir. Restaveklerin yüzde 60’ını ise kız çocukları oluşturmaktadır. Haiti bu nedenle dünyada çocuk köleliğinin en fazla görüldüğü ilk on ülkeden biridir. Haitili çocuk avukatı Nadine’e göre, “Bir restavek, biyolojik ailesi olmayan bir ailede, istismara uğramış bir çocuktur. Bu çocuk, ev işleri yapması karşılığında daha iyi bir yaşam umuduyla ev sahibi bir aileye verilmektedir. Ancak, çocuk savunmasızdır ve restavek bir çocuk, modern bir köle olarak yaşamaktadır.” (Restavek Freedom, 2023).

Restavek örneğinde olduğu gibi kız çocuklarına yönelik modern kölelik uygulamalarına, dünyada daha sıklıkla rastlanabilmektedir. Örneğin Batı Afrika ülkeleri ile Hindistan ve Nepal’de kız çocuklarının aileleri tarafından dinsel köle olarak, tapınaklarda ve rahiplerin hizmetinde kullanılmak üzere zorla çalıştırılmalarına izin verilmektedir. Ayrıca, doğrudan olmasa da dolaylı olarak modern kölelik tanımını içinde yer alabilecek olan tecavüzün, Sudan, Çeçenistan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Ruanda’da iç savaş aracı olarak kullanıldığı görülmektedir (Güler, 2015: 32, 34).

Ancak, çocuklara yönelik modern kölelik konusunda tarihten gelen kötü mirasın da etkisiyle, Afrika özel bir konuma sahiptir. Afrika’da hem çocuklar hem de kadınlar, zorla çalıştırma dışında, zorla ticari cinsel sömürüye de maruz kalmaktadırlar. ILO’ya göre her yıl 200.000 ila 300.000 çocuğun Batı ve Orta Afrika’da zorla çalıştırılmak ve cinsel sömürü amacıyla insan ticaretine maruz kaldığını tahmin etmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), 10.000 ila 15.000 Batı Afrikalı çocuğun Fildişi Sahili’ndeki kakao plantasyonlarında çalıştığını ve araçlar tarafından çiftlik sahiplerine tanesi 340 dolara satıldığını tahmin etmektedir. Benin Cumhuriyeti, 1995 ve 1999 yılları arasında 3.000 Beninli çocuğun bölge içinde insan ticaretine maruz kaldığını tahmin etmektedir. UNICEF Gabon’da 25.000 yabancı çocuğun pazarlarda ve çiftliklerde çalıştığını tahmin etmektedir; bunların 7.000’i muhtemelen insan ticareti mağdurudur. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) binlerce Etiyopyalı kızın ev hizmetçisi olarak çalışmak üzere Orta Doğu’ya, özellikle de Lübnan’a kaçırıldığını, ancak işverenlerin belgelerine el koyduğunu ve kızların fiziksel ve cinsel istismara maruz kaldığını belirtmektedir. Bazıları iki ya da üç yaşında olan yaklaşık 250 Somalili genç ve çocuk, onları ‘yerleştirmek’ için ailelerinden para alan insan tacirleri tarafından terk edilmiş olarak bulunmuştur. Başta İtalya olmak üzere Avrupa ülkelerine Afrika’dan ticari cinsel sömürü amaçlı bir insan

ticareti yapılmaktadır (Fitzgibbon, 2003: 83). Ayrıca, bu veriler 2000'li yılların başına ait olmasına rağmen günümüzde de benzer durum devam etmektedir. Afrika'da 3,7 milyon insanın herhangi bir zamanda kölelik ve zorla çalıştırıldığını ve bunlardan elde edilen yıllık kazanç sadece bu bölgede 13,1 milyar doları bulduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, insan tacirlerinin çoğu yakın aile üyeleri, akrabalar ve arkadaşlardır. İlginç bir şekilde, Afrika'daki bu insan tacirlerinin yüzde 50'si kadındır ve bu da bunun erkek egemen bir suç olduğu efsanesini ortadan kaldırmaktadır (Obokata, 2019: 529).

Maalesef yoksulluk, resmi birimler tarafından da desteklenebilen bir pazarın varlığı ve yüksek kârlar nedeniyle özellikle kadın ve çocukların madur olduğu bu örnekleri daha da çoğaltmamız mümkündür.

3.4. Modern Köleliğin Önlenmesi

Modern köleliğin tüm dünyada önlenmesi için öncelikle, sorunun boyutlarının doğru olarak belirlenmesi ve sebeplerinin iyi analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü, kölelik insanlığın kabul edemeyeceği ve yasalarla suç sayılan bir uygulama olsa da iş dünyası için kârlıdır. Bu yönüyle, modern kölelik, mevcut ekonomik ve siyasal sistemin örgütlenme biçiminin ve tarihel sömürgecilik girişiminin mantıksal bir sonucudur. Örneğin İngiltere'deki sömürgecilik hareketi, sadece kaynaklara el koyma amacı ile yapılmamış; sömürgelerdeki üretim kapasitesinin temelli ortadan kaldırılmasını da hedeflemiştir (Banarjee, 2020: 415). Bu görüşü destekler şekilde İngiltere'de 2023 yılında kabul edilen "Yasadışı Göç Yasası" ile ülkeye düzensiz göç yollarından gelen modern kölelere sağlanan desteklerin azaltılması amaçlanmaktadır (Gadd and Broad, 2024: 313). Bu nedenle, modern köleliğin sebep ve boyutlarının bilimsel olarak araştırılması ve rasyonel şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bu amaçla, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) nun 1930 tarihli zorla çalıştırmayı önlemeye yönelik 29 sayılı sözleşmesine ilişkin olarak, 2014 yılında kabul edilen bir protokol ile, zorla çalıştırmak amacıyla insan kaçakçılığının da dahil olduğu konularda daha güvenilir sayısal verilere ulaşılması ve bu verilerden yola çıkarak, modern kölelikle mücadeleye yönelik daha etkin politikaların oluşturulmasını amaçlanmaktadır (ILO, 2015). Modern kölelik, yoksulluk, eğitim yetersizliği, kayıt dışılığın fazla olması, feodal değerlerin ön planda olduğu ataerkil, kapalı toplumsal yapılar, farklı ayrımcılık türleri ve dez avantajlı grupların varlığı, denetimsizlik, yasal boşluklar vb. faktörlerden beslenebilir. Modern köleliğin sebepleri araştırılırken bu sebeplerin, ekonomik, sosyal ve siyasal faktörlerin karşılıklı

etkileşimi ile oluşan karmaşık bir niteliğe sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. Örneğin, modern köleliğin önemli nedenlerinden birini oluşturan yoksulluğu, sadece ekonomik boyutuyla ele alamazsınız. Yoksulluğun sebeplerini ve çözüm yollarını incelerken; mevcut toplumsal yapıyı sınıfsal temelde ele almak ve egemen sınıfların çıkarlarıyla şekillenen toplumsal normlar ve değerleri, siyasal iktidarların tercihlerini, sınıflararası ilişkileri, sadece ulusal değil, küresel boyutuyla da göz önünde bulundurmamak zorundasınız.

Bunun yanında, modern köleliğin önlenmesi için sadece vaatlerde bulunmak veya yasal düzenlemeler getirmek de yeterli değildir. Siyasal iktidarların yanında, bütün toplumun mücadeleye destek vermesi gerekmektedir. Sosyal paydaşların, sosyal ve dayanışma ekonomisinin katılımcıların, sivil toplumun, iş dünyası, yatırımcılar ve bir dizi diğer grupların oynayacağı kritik roller vardır. Ayrıca, atılması gereken en önemli adımlardan biri de modern köleliği besleyen ve yaygınlaştıran önemli faktörlerden biri olan kayıt dışılığın ortadan kaldırılmasıdır. Ekonominin kayıt altına alınmasına yönelik atılan her adım, modern köleliğin özellikle zorla çalıştırma boyutuyla mücadeleye destek olacaktır. Dolayısıyla başta emek piyasasının kayıt altına alınması, çocuk emeğine yönelik hukuki düzenlemelerin etkinliğinin artırılması, sendikal örgütlenme, toplu iş ilişkilerinin yaygınlaştırılması, denetimlerin artırılması vb. uygulamalar, bu mücadeleye katkı sağlayacaktır.

Emek piyasasının kayıt altına alınması ve denetlenmesi sadece yetişkin bireyler açısından değil; çocuk emeğini de kapsar nitelikte olmalıdır. Çünkü çocuklar, zorla çalıştırmanın hatta illegal sektörlerde çalışmaya zorlanmanın giderek artan oranda öznesi haline gelmektedirler.

Modern köleliğin iki boyutunu oluşturan zorla çalıştırma ve zorla evlendirme ile mücadele edebilmek için sadece ekonomik anlamda değil sosyal anlamda da bir değişim ve dönüşüm gerekmektedir. Modern köleliğin bu iki boyutunun önlenmesi için yapılması gerekenleri ayrı ayrı ele almakta fayda vardır. ILO ve Walk Free Foundation tarafından hazırlanan çeşitli raporlarda bu mücadele konusunda yapılması gerekenler ele alınmıştır. Bu raporlara göre; zorla çalıştırmanın önlenmesi için atılması gereken adımlardan ilki, endüstri ilişkilerinin geliştirilmesidir. Çalışanların örgütlenme ve toplu pazarlık yapma özgürlükleri, zorla çalıştırmanın olmadığı bir dünya için vazgeçilmezdir. Örgütlenme, toplu pazarlık ve grev haklarının güvence altına alınıp; sosyal diyalogun artırılması zorla çalıştırmanın önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Ancak, dünya nüfusunun sadece yüzde kırkıdan fazlası, temel sendikal hakları düzenleyen 87 ve 98 sayılı sözleşmeleri kabul eden ülkelerde yaşamaktadır. Covid 19 pandemisi de bu sözleşmelerin uygulanmasını olumsuz yönde etkilemiştir (ILO and Walk Free Foundation, 2022: 79).

Bunun dışında ILO ve Walk Free Foundation'a göre, sosyal koruma programlarının yaygınlaştırılması, adil ve etik işe alımların teşvik edilmesi, denetimlerin sıklaştırılması, zorla çalıştırmak için insan ticaretinin öznesi olan bireylerin korunması, insan kaçakçılığı konusunda yaptırımların yeterli olması, göçmenlere ve çocuklara yönelik özel koruma önlemlerinin alınması, ticari faaliyetlerde ve lojistik hizmetlerinde insan kaçakçılığının önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması, devlet tarafından gerçekleştirilen zorla çalıştırmanın önlenmesi, zorla çalıştırmayla mücadele için uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, konu ile ilgili araştırma ve veri toplama faaliyetlerinin yaygınlaştırılması önem taşımaktadır.

Modern köleliğin ikinci boyutunu oluşturan zorla evlendirme ile mücadele için ise kadınlar ve kız çocukların merkeze alındığı ve göçmenleri de kapsayan, yasal düzenlemeler yeterli hale getirilmelidir. Ancak sorunun sadece yasal düzenlemeler ile çözülmesi mümkün değildir. Zorla evliliği destekleyen ayrımcılık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi sosyo kültürel normlar ve yapılar değiştirilmeli, zorla evlendirme riski altında olan veya evlendirilen bireyler ekonomik olarak desteklenmelidir.

4. SONUÇ

Kölelik kadim uygarlıklardan beri var olan, üretim sürecine katkılarında dolayı insanlığın bugünkü gelişmişlik seviyesine ulaşmasında büyük katkılar sağlamasına rağmen çok sayıda olumsuzluğu da bünyesinde barındıran bir kurumdur. Tarihsel süreçte, köleci toplum düzeninde en üst uygulama seviyesine ulaşmış, varlığı ve gerekliliği tartışılmamıştır. Hatta köleler bile içinde oldukları durumu, toplumsal yapının doğal bir sonucu olarak görüp, kabullenmişlerdir. Hatta on dokuzuncu yüzyıla kadar insan ticareti, önemli bir pazara hizmet etmiştir. Köleliğin fikri kabulü ve meşruluğu, on dokuzuncu yüzyıla kadar devam etmiş ve sonrasında ulusal ve uluslararası düzeyde köleliğin önlenmesine yönelik yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

Kölelik tarihsel süreçte, farklı uygulama şekilleriyle devam etmiş olsa da insanlık onuru ve günümüzün kültürünün maddi ve manevi öğeleri ile

bağdaşmadığı açıktır. Ancak, köleliğin önlenmesi ve dünya üzerinden silinmesi için on dokuzuncu yüzyılda başlatılan girişimlerin, günümüzde sonuca ulaştığını ve köleliğin sona erdiğini söylememiz mümkün değildir. Kölelik geçmişten günümüze, modern köleliğe dönüşerek, kötü bir miras olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Modern kölelik, farklı uygulama biçimleri olsa da temelde zorla çalıştırma ve zorla evlendirme alt birleşenlerinden oluşmaktadır. Bu alt birleşenler zorla çalıştırma, cinsiyet ayrımı yapmaksızın dünyada 2021 yılı itibarıyla yaklaşık 28 milyon insanı etkilerken; daha çok kadınların maruz kaldığı zorla evlendirme ise yaklaşık 22 milyon insanı mağdur etmektedir. Bu veriler, kadınların erkelere oranla modern kölelikten daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Çeşitli araçlarla, bireylerin içinden çıkamadıkları bir sarmal haline gelen modern köleliğe ait rakamlar, emek piyasalarının ve kapalı toplumsal yapıların özellikleri nedeni ile tam olarak ölçülebilmesi zor, gri bir alanı da oluşturmaktadır. Özellikle sözleşmeli kölelik olarak tanımlanan iş sözleşmesi ile çalışan bireylerin karşılaştıkları emek sömürüsü, kayıt dışı istihdam, a tipik istihdam modelleri vb. nedenlerle doğru olarak belirlenememekte ve iş sözleşmeleri, emek sömürüsünü ve modern köleliği gizleyebilmektedir.

Modern köleliğin diğer bir karanlık yüzü ise çocukları da olumsuz olarak etkiliyor olmasıdır. Yapılan araştırmalar, çocukların, yetişkenlerle benzer oranlarda modern köleliğe maruz kaldığını ve yaşları ile bağdaşmayacak fizyolojik, psikolojik ve sosyal riskler altında yaşamak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Özellikle kız çocuklarının, zorla evlendirme alt birleşeni ile başlayan modern köle hayatı, daha sonra bunun yanına zorla çalıştırma alt birleşenin de eklenmesi ile ağırlaşarak devam etmektedir.

Günümüzde modern köleliği besleyen ekonomik, sosyal ve siyasal faktörler bulunmaktadır. Bunların başında, feodal değerlerin günümüzde de devam ettiği ataerkil, cinsiyet ayrımcılığının olduğu, eğitim seviyesinin düşük olduğu kapalı toplumsal yapılar, yoksulluk, kayıt dışılık, denetimsizlik, egemen toplumsal sınıfların modern köleliği bir fırsat olarak görmeleri, endüstri ilişkilerinin gelişmemiş olması vb. gelmektedir.

Çok sayıda olumsuzluğu ve riski bünyesinde barındıran modern kölelik önlenmek isteniyorsa, öncelikle, tam boyutları ile ortaya konulması gerekmektedir. Bundan sonra, sadece yasal düzenlemeler ile yetinilmeyip -tarih yasal düzenlemeler ile kesin sonuç alınamayacağını göstermektedir- toplumun farklı kesimlerini ve paydaşları kapsayan bir topyekün mücadele süreci

başlatılmalıdır. Bu topyekün mücadelede başarılı olmanın anahtarı, insan haklarına dayalı, özgür, eşitlikçi, demokratik bir toplumun inşası ile mümkündür. Demokrasi, sosyal devlet, güçlü sivil toplum örgütlenmeleri, sosyal diyalog, gelişmiş endüstri ilişkileri ve nitelikli eğitim, modern köleliği ortaya çıkartan ekonomik, sosyal ve siyasal faktörlerin ortadan kaldırılması ve geçmişten gelen kötü bir miras olan modern köleliğin, redd-i miras edilebilmesi için büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Bakirezer, G. (2008). Antik Yunan düşüncesinde kölelik. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(01), 17-54.
- Bal, A. (2019). Kölelik, Zorla Çalıştırma ve Benzer Uygulamalara İlişkin Yasağın Uluslararası Hukuk ve AİHM İçtihatları Çerçevesinde Gelişimi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, (2), 55-112.
- Banerjee, Bobby (2021). Modern Slavery Is an Enabling Condition of Global Neoliberal Capitalism: Commentary on Modern Slavery in Business. *Business & Society*. 60(2), 415 – 419.
- Bozkurt, G. (1981). Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38(1), 65-103.
- Fitzgibbon, Kathleen. (2003). MODERN-DAY SLAVERY? *African Security Review*. 12(1), 81-89.
- Gadd, David and Broad, Rose (2024). When Victims of Modern Slavery Became Offenders: The Unravelling of the UK's Modern Slavery Agenda. *Journal of Human Trafficking*. 10(2), 302 – 315.
- Güler, M. A. (2015). Modern kölelik ve modern köleliğin görünümleri. *İş ve Hayat*, 1(2), 23-46.
- Heaton, Herbert (2005). Avrupa İktisat Tarihi, Paragraf Yayınları, Ankara.
- International Labour Organization (2015). ILO Data Initiative on modern slavery better data for better policies, <https://www.ilo.org/publications/ilo-data-initiative-modern-slavery>, (Mayıs 2024).
- International Labour Organization and Walk Free Foundation (2017). Global estimates of modern slavery: forced labour and forced marriage, Geneva.
- International Labour Organization (ILO), Walk Free Foundation (2022). Global estimates of modern slavery: forced labour and forced marriage, Geneva.
- Karaaslan, M. (2022). Kölelik Yasağının Tarihsel Gelişimi. *Yaşar Hukuk Dergisi*, 4(1), 60-81.
- Landman, T., and Silverman, B. W. (2019). Globalization and modern slavery. *Politics and Governance*, 7(4), 275-290.
- Malay, Hasan (2010) Çağlar Boyu Kölelik, Gündoğan Yayınları, İstanbul
- Obokata, Tom (2019). *Human Trafficking in Africa*. The African Court of Justice and Human and Peoples' Rights in Context, Development and Challenges, Cambridge University Press.
- Parlatır, İ. (1983). Türk Sosyal Hayatında Kölelik. *Belleten*, 47(187), 805-830.
- Plant, Roger (2014). Modern slavery: The concepts and their practical implications. ILO Cataloguing in Publication Data, Geneva.
- Restavek Freedom, <https://restavekfreedom.org/issue/> (Mayıs 2024).
- Taş, E. Z. (2020). Erken Yaşta ve Zorla Evlilikler: İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet Bağlamında Bir Değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 13(69).
- Walk Free (2023). The Global Slavery Index 2023.